

TROUBLED WATERS

door de ogen van: **Yara van Engelen & Anna van Willigen**

Na een pauze vanwege corona brengen we vanaf nu weer bij elke tentoonstelling een geschreven podcast uit. Ina Boiten (kunsthistoricus en schrijver) gaat voor de tentoonstelling *Troubled Waters* in gesprek met twee politiek betrokken jonge Dordtenaren. In deze vierde aflevering ervaren we de tentoonstelling door de ogen van Yara van Engelen en Anna van Willigen. Ina Boiten loopt samen met hen door de zalen van Pictura.

Yara van Engelen is lid van de Dordtse gemeenteraadsfractie van Groen Links. Zij werd al op jonge leeftijd politiek actief omdat zij zich bedacht: *“Er valt niets te redden als er geen planeet meer is om te redden.”* Yara heeft gestudeerd aan de Paul van Vliet academie voor kleinkunst & entertainment en geeft naast haar raadslidmaatschap theaterles aan kinderen.

Anna van Willigen is fractieassistente bij de Dordse VVD. Zij studeert Marketing, Communicatie en Evenementen aan het Curio in Breda en rondt haar studie af met een stage als salesmedewerker bij het Maritiem Museum in Rotterdam.

Kunnen kunstenaars bij hun publiek de bewustwording van de klimaatcrisis stimuleren? Met een rondgang langs de werken van Anja de Jong, Suzette Bousema en Rachel Bacon hopen wij die vraag te beantwoorden.

ANJA DE JONG

Ina Boiten: De fotoserie van Anja de Jong, Monuments of Climate Change, gaat alle zalen door. Allemaal dezelfde horizon, allemaal Nederland. En allemaal verschillende manieren waarop met water omgegaan wordt: ontpolderen, rivieren de ruimte geven, dijken verstevigen, kusten verbreden.

Yara van Engelen: Ontzettende dualiteit: iedereen wil terug naar de natuur, dichtbij de natuur wonen, maar we moeten bijbouwen. Dat gaan we natuurlijk niet in de natuur doen in Dordrecht.

Ina: Ook polders bij Dordrecht zijn ontpolderd, de Sophiapolder en de Noordwaard. Daar kunnen ze dus niet meer bouwen.

Yara: Zo vreemd dat daar een autoweg is middenin het water.

Anna van Willigen: In Katwijk is een dijk op de duinen gebouwd en daaronder zit een parkeergarage. Ook een manier om er mee om te gaan.

Wel raar. Auto's zijn klimaatverstorend. Deze foto in Oterdum vind ik heel bijzonder. Een oud kerkhof ruimen om de dijk te kunnen verbreden. En de grafstenen hebben ze in de dijk gelegd. Dat is dus wel het effect van wat dijkverhoging of -verbreding met zich meebrengt.

Anna: Wel een heel mooie oplossing, een soort ereplaats.

De fotograaf is het hele land door geweest, van Zeeland tot Groningen.

Anna: Je kunt heel goed zien aan de foto's of het aan de kust is of in het binnenland. Mensen kunnen wel veel doen maar uiteindelijk blijf je aan de natuur zien waar het vandaan komt. Je kunt het niet helemaal beïnvloeden. Hoe graag je dat ook zou willen.

Maar hoe kan je de natuur niet helemaal beïnvloeden?

Anna: We proberen heel erg om de wateroverlast te stoppen, maar ik denk dat er altijd momenten zijn dat we er niets aan kunnen doen. Nieuwe inventies blijven komen, maar het blijft bij een soort sturing.

Er zijn ook foto's van allerlei pogingen om te onderzoeken hoe en wat we kunnen doen. Bijvoorbeeld deze, het oude waterloopbos Marknesse. En die foto van het laboratorium waar onderzocht wordt welke rol bomen kunnen hebben in het dempen van golven: Woods versus Waves.

foto's: ©Anja de Jong

Yara: Ik heb altijd als ik zo iets zie dat het gelijk verveling bij mij oproept. Ik vind dat zo saai. Ik weet niet waarom. Het is heel erg nodig, maar ik ben veel meer van de natuur vrij laten.

Wat ze doen is wel interessant, maar ik begrijp wel wat je bedoelt. Dit is nuttig, maar op de andere foto's voel je meer ruimte.

Anna: Er is ook wel verschil tussen de haast van het onderzoek en de rust en kalmte die de andere foto's uitstralen. Mensen willen altijd voor een doel gaan dat behaald moet worden.

Yara: Dit is een soort Marslandschap, die zandplaat. Het lijkt of ze het water schoonmaken.

Daar zal water gestaan hebben. Het zand is er kunstmatig neergestrooid en dan laten ze het aan de natuur over, de wind, de golven en de stroming.

Yara: Het is een manier om alles terug te draaien en weer op orde te krijgen, het nadeel is dat duurt heel lang, de natuur is heel rustig (langzaam).

En hoe denk je dan over ontpolderen?

Yara: Sommige Nederlandse polders hebben een meer natuurlijke vorm en die moeten we ook in bescherming nemen, die zou je moeten bebossen bijvoorbeeld.

Bebossen?

Yara: Ja, want de natuur is heel divers. Als je door de polder loopt is heel veel van de boer, grasveld met heel verzuurde bodem. Het ziet er wel mooi uit en je denkt dit is natuur, maar het is niet de natuur die je nodig hebt. Je kunt veel beter meer diversiteit terugbrengen. Aan de andere kant is er ook het gevecht tegen water. Het is kiezen tussen echte natuur of ga je jezelf beschermen op een natuurlijke manier.

Bij de Marker Wadden hebben ze dat geprobeerd, een soort wadden aangelegd met slib uit het Markermeer.

Yara: Wel interessant: de natuur gebruikt om natuur te maken. Een natuurlijke oplossing.

Anna: Heel veel van deze foto's gaat over innovatie. Je ziet niet vaak de geschiedenis van iets, maar Anja de Jong heeft puur gekozen wat is er nu en wat is daar de innovatie van.

Die foto's moet je als reeks zien. Alle manieren waarop het gedaan wordt en men ermee bezig is.

Yara: Dat maakt het ook wel interessant. Bij eerste bezichtiging denk je: nou ja, maar dan kom je er achter het heeft allemaal een functie, er is allemaal over nagedacht.

Anna: Ik vind daarom haar keuze om bij de foto's vrij weinig informatie te zetten ook wel interessant. Het laat je wel verder nadenken. Normaal ga je toch het tekstje lezen en je loopt verder van ik weet het wel. Hier blijf je even stilstaan en nadenken wat doet het voor mij.

Dat doet ze expres, ook expres een hele serie dat je heel veel dingen ziet, heel veel manieren.

Anna: Want inderdaad in eerste instantie lijkt het allemaal hetzelfde, maar hoe langer je kijkt hoe meer verschillend ze zijn. Dan zie je ook hoe divers Nederland is.

Yara: En het is voor een groot deel nagemaakt. Dat besef je als je naar het buitenland gaat dat wij in een soort openluchtmuseum wonen.

Suzette Bousema

Bousema laat ons op verschillende manieren kennismaken met wat wij eigenlijk niet waarnemen, namelijk de ondergrondse schimmelnetwerken.

Yara: Zijn heel belangrijk voor de plantenwereld. Schimmels kunnen volgens mij ook de bodem ontzuren.

Wij zijn ons er helemaal niet van bewust dat het schimmelnetwerk aangetast wordt door kunstmestgebruik en dat probeert ze ons duidelijk te maken op verschillende manieren.

Bij deze 'toverlantaarn' staan Petrischalen met schimmelcultures en foto's ervan. Ook kan je de geur van schimmels ruiken!

En aan de wand hangen twee extreem uitvergrote foto's van schimmels.

Yara: Je kan bijna voelen dat het vochtig en levend is. Veerachtig.

Ze heeft het ook in de natuur opgehangen tussen debomen.

Dan vind ik het sterker eigenlijk.

Yara: Ja, want dan is het onderdeel van die natuur.

Anna: Die dubbele lijnen bovenop de veerstructuur vind ik wel heel interessant. Heel duidelijk aanwezig. Daardoor krijg je toch het idee dat het er allemaal echt is.

Bousema heeft ook dit spectaculaire wandkleed gemaakt. Het is een microscopische foto van een plantenwortel met in het blauw de schimmels en de sporen.

Yara: Dit is een handgeweven kleed?

Ja. Mooi voor het plaatje, maar het is wel een indrukwekkende manier om ons bewust te maken van die overal aanwezige schimmels. Maar ook dat het een kleed is, bestaand uit draden net als de schimmels.

Een ander project van Bousema gaat over wat er in zee gebeurt met al die kunstmest die daarin terecht komt. Een oplossing zou kunnen zijn om van bepaalde zeewiermatten te maken en die nemen dan die voedingsstoffen op. Ze doet onderzoek naar verschillende soorten wieren.
Anna: Je ziet hier een gebrokenheid die overal terugkomt. Draden, opdelingen. Het is ook het leven.

Rachel Bacon

De zwarte sculptuur op de grond is van Rachel Bacon. De gaten die de steenkool- en diamantmijnen in het landschap achterlaten probeert zij hiermee zichtbaar te maken. Het is een verkreukeld stuk papier, waar zij net zo lang met grafiet overheen gegaan is tot het stevig wordt.

Anna: Ook verstoring van de natuur en juist dat het op de grond ligt geeft het idee van een gat.

Yara: Een zwart gat in de grond. Of je er in kan vallen. Met die kreukels lijkt het ook wel een beetje op een kaart van Nederland, al die polders.

Dat sluit ook mooi aan bij de foto's van Anja de Jong. Hierachter hangen nog twee zelfde sculpturale tekeningen van Bacon.

Anna: Dat ze steeds voor dezelfde soort vorm heeft gekozen, 2x schuin, 2x schuin en dan weer 2 x recht. Wat daar voor gedachte achter zit.

Misschien een diamantvorm? Het lijkt ook zo echt door de glinstering als van kool.

Anna: Kool wordt vaak met heel groot en lomp geassocieerd, maar zij maakt het heel fragiel, heel kwetsbaar.

Deze tekeningen zijn ook van Rachel Bacon. Op een heel andere manier laat zij hier haar betrokkenheid met de klimaatproblematiek zien. Ze heeft een hoofdstuk uit het rapport van de IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) overgeschreven. Als je erg goed kijkt dan is te zien dat het handgeschreven tekst is in heel kleine letters. Ze gebruikt het tekenen als een ritueel instrument in een poging om de achteruitgang te bezweren.

Hebben jullie nou het gevoel dat deze kunst helpt om meer besef te krijgen van de komende problemen en dat de kunstenaars een beetje geslaagd zijn in het visualiseren daarvan?

Yara: Veel mensen begrijpen niet dat we grote klimaatproblemen hebben en wat er daarvoor allemaal moet gebeuren. In eerste instantie denk je wat moet dat in Nederland, maar zodra je de kaartjes bij de foto's gaat lezen en na gaat denken dan wekt het echt wel interesse op over wat er aan de hand is en hoe daarmee om te gaan. Een soort van dankbaarheid ook dat er duidelijk mensen hebben nagedacht over ontpoldering, rivieren omleggen, etc..

Anna: Ik vind wel dat het een grotere bewustwording geeft niet zozeer over wat ze nu aan het doen zijn, maar dat er zoveel is dat we moeten beschermen of iets anders moeten aanpakken.

En verdiept het ook de bewustwording daarvan dat die andere kunstenaars er bij zijn? Bousema en Bacon?

Yara: Dat geeft wel een totaalbeeld van de problematiek.

Heel erg uitgezoomd met die landschapsfoto's en die schimmels zijn onderdeel van hetzelfde maar dan heel klein en heel gedetailleerd.

Anna: Het is een enorm goede toevoeging. Dat je naar het werk van Bousema en Bacon heel anders gaat kijken als je die foto's ernaast hebt. En het verbindt ook allemaal. Dat je met de zwarte werken van Bacon naar de aarde terug gaat en bij Anja de Jong alleen maar het water.

En bij Bousema meer de plantachtige dingen.

Yara: En dan die tekeningen van Rachel Bacon van de tekst van het IPCC. Laat ook de politieke kant zien. Er wordt heel veel over gepraat en geschreven. Dan denk je wat doet dat hier. Het gaat over de natuur en natuur wacht niet.

Dat is misschien de wrange kant ervan. Er wordt zoveel over gepraat en wat gebeurt er nou eigenlijk.

Anna: Ik vind het mooie aan die tekeningen dat het een soort verbinding geeft aan al het praten. Dat er zoveel partijen zijn met zoveel meningen en plannen, maar dat ze uiteindelijk toch tot één beslissing komen om iets aan te pakken.

Yara: En de noodzaak ervan. Het moet wel gewoon gebeuren.

Anna: Je loopt snel langs die tekeningen. Maar hoe langer je er over na gaat denken hoe meer betekenis ze krijgen. Ik denk dat het een heel essentieel deel is van waar de rest over gaat.

Yara: Jij hebt het over verschillende meningen. Van een afstand zie je in plaats van lichte en donkere vlakken allemaal mensen in een ruimte die aan het discussiëren zijn over hoeveel windmolens en dergelijke zaken.

Anna: Die tekeningen laten je fantasie aan het werk gaan, het wordt niet ingevuld voor je. Het is niet gewoon het plaatje, maar er zit veel meer achter de dingen.

Meer dan wij oppervlakkig zien, het toont de beweging erachter, de wereldwijde bezorgdheid. Wat vinden jullie van de hele tentoonstelling?

Yara: Het is geen grote expositieruimte. Je kan eigenlijk niet haasten, want dan ben je er in twee minuten doorheen. Dat is ook de kracht ervan. Je moet alles wel even rustig bekijken. Maar ik kan me ook goed voorstellen dat het een tentoonstelling is waarvan het moeilijk is om er mensen naar toe te krijgen en die op het eerste oog heel saai kan zijn, dat je echt even heel goed moet kijken.

Anna: Ik vind het een heel rustige tentoonstelling. Ondanks dat het wel veel beelden zijn en veel informatie blijft het wel heel rustig. Ik vind ook dat het vrij licht begint en het wordt steeds zwaarder. Dat is eigenlijk ook hoe het in onze wereld gaat. Wij beginnen met een probleemstelling: hier gaat het fout en hoe meer erover gediscussieerd wordt hoe zwaarder het wordt. Dan komt er echt een uitwerking en is er een serieus iets. Maar ik denk dat je wel kunstgericht moet zijn om een dergelijke tentoonstelling te bezoeken. Ik zou nooit uit mezelf zoiets gaan bekijken - het leven is druk genoeg - maar nu ik er ben vind ik het wel heel interessant.

Eigenlijk moet je voorinformatie hebben.

Yara: Het is ook wel leuk om er gaandeweg achter te komen. Ik denk ook dat mensen zich gaan verbazen over hun basiskennis van klimaatsverandering. Ik zei nog tegen een partijgenoot: ik weet er helemaal niks van, het is jouw expertise en dan loop ik hier en dan weet ik best wel veel. Je krijgt het toch wel ergens mee, collectieve bewustwording in de samenleving. Het sluit ook aan bij Dordrecht, het water en het gevaar daarvan, de innovatie.

Ina Boiten, kunsthistorica / tekst en foto's